

ÁGOSTON ANDRÁS Cserkészélet a dunakeszi MÁV műhelytelepen

A vasúti alkalmazottak gyermekei Magyarországon az elsők között ismerkedhettek meg a cserkészmozgalommal. Krámer Gyula mérnök 1915-ben szervezte meg a debreceni MÁV műhely tanoncából a 23-as MÁV Egyetértés cserkészcsapatot, akikkel már két év múlva Szolnokra látogatott, hogy a helyi tanonciskola vezetői és növendékei előtt bemutatót és cserkészavatató ünnepélyt rendezzen.¹

A debreceni szerveződés hatására a MÁV műhelyekben beindult a cserkészélet. 1922-ben megalakult a Szolnoki Műhely 856-os Millennium és a Miskolci Műhely 194-es Széchenyi István, 1923-ban pedig a budapesti Északi Főműhely 242-es MÁV Törekvés cserkészcsapata. 1923 augusztusában kilenc taggal létrejött az Istvántelki Főműhely 261-es Irinyi János, 1924 októberében pedig a Szombathelyi Műhely 67-es Haladás cserkészcsapata.² A Székesfehérvári Műhely 225. számú gárdája Baross Gábor nevét vette föl.³

A Dunakeszi Főműhely 109. számú Magyarság cserkészcsapatát 1928. október 28-án hozták létre⁴, de ekkor már tíz éve folyt (megszakításokkal) cserkész munka a dunakeszi műhelytelepen.

Dr. Cseresnyés Tibor 1918-ban hívta életre Dunakeszire menekült vasutas családok fiúgyerekeiből a Magyar Szent Korona cserkészcsapatot, ám miután a Tanácsköztársaság alatt betiltották a cserkészszövetséget, a csapat megszűnt.⁵ 1919 végén Holló Aurél, mint parancsnok újjászervezte a csapatot Magyar Címer néven, fenntartó testületnek pedig megnyerte az Ébredő Magyarok Egyesületét.⁶ Ismeretlen okok miatt ez a kezdeményezés is kudarcot vallott. (Feltehetően az ÉME nem tudta anyagilag támogatni a vagonlakó családokból jövő cserkészeket.)

1920-ban a dunakeszi MÁV polgári iskola újra cserkészcsapatot szervezett, ami gróf Apponyi Albert nevét vette föl, és hamarosan megkapta a 109-es számot. A szervező testület elnöke az iskola igazgatója, Kocsner (később Szilvágyi) Róbert volt, aki a megalakulás után a csapatparancsnoki tiszteletet is betöltötte.⁷ Még ebben az évben megtartották az első cserkészavatást, és nyáron megrendezték az első cserkész tábor Nagysálon. 1921-ben Pusztadinyéshátra, 1922-ben Szigetmonostorra, 1923-ban Pilismarótra mentek táborozni, megindultak a foglalkozások és a próbázások. 1924. július 1-én azonban megszűnt a csapat fenntartója, a MÁV polgári iskola. Az ideiglenesen Dunakeszin letelepített menekülteket fokozatosan máshová helyezték, és velük a cserkészek is elszéled-

tek. A csapat már nem tudta folytatni a működését, ezért a vezetőség a cserkészszövetségben bejelentette a munka szüneteltetését.⁸

Új lehetőség adódott 1926-ban, amikor számos munkás és tisztviselő család költözött a műhelytelepre, hogy üzembe helyezzék a Dunakeszi MÁV Főműhelyt. A megváltozott helyzetet kihasználva a cserkészcsapat vezetősége az első adandó alkalommal hozzáfogott az újjászervezéshez. Lányi Ferenc főműhelyfőnököt kérték fel a szervezőtestület elnökének, és elérték, hogy a főműhely vállalja el a csapat fenntartását.⁹

Ilyen előzmények után alakult meg 1928. május 28-án a 109. számú Magyarság Cserkészcsapat, melynek parancsnoka újra Kocsner Róbert középiskolai tanár, MÁV titkár lett.¹⁰ A csapat 46 tagja 1928. október 28-án tette le a cserkészfogadalmat. Az első ünnepélyes avatáson a díszvendég Zadravetz István tábori püspök volt, aki beszéde végén a rajzászlót is felszentelte.¹¹ Jól tükrözi a kor hangulatát az 1928-as parancsnoki jelentés egy részlete: „... cserkészlelkülettel folytatva a munkát mi is parányi szikrái leszünk annak a nagy cserkészzerőnek, melyet Isten dicsőségére, és édes Hazánk feltámadására gyűjtünk.”¹²

A 109. számú Magyarság Cserkészcsapat tanácsának tagjai balról: Nagy Károly táborvezető, Ilkei Sándor parancsnok, Bozsó Zoltán rajvezető, Boros Ernő rajvezető, Várkuti József rajvezető.

1929 májusában a főműhely indulásának harmadik évfordulós ünnepségén meglátogatta a csapatot Teleki Pál volt (és leendő) miniszterelnök, tiszteletbeli főcserkész.¹³ (12 év múlva,

1 Rákosi Jenő (főszerk): *Magyar Vasutasok Albuma*. Budapest: 1927. 108. (A továbbiakban: Rákosi 1927). Krámer (később Kamarás) Gyula 1926-tól 1931-ig a szolnoki MÁV (járműjavító) műhely főnöke volt.

2 Rákosi 1927. 105-108. Varga Károly: *Vasúti járműjavító üzemek története*. Budapest: Magyar Államvasutak Rt. 2005. 249-250. (A továbbiakban: Varga 2005.)

3 Varga 2005. 249.

4 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. (terminus ante quem: 1944.) Révész István Helytörténeti Gyűjtemény Műhelytelep szekció 158 (A továbbiakban: RIHGY Műhelytelep 158) 297.

5 uo. 296.

6 uo. 296.

7 Kollár Albin: *A MÁV Műhelytelepi Polgári Iskola története*. in. *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* V. évf. 1. szám. (2012) 9.

8 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. Kézirat, é.n. 296-297.

9 uo. 297-298.

10 Szakáll Lászlóné: *A dunakeszi műhelytelep*. Kézirat, 1996. 55. (A továbbiakban: Szakállné 1996.)

A 109-es Magyarság cserkészcsapat parancsnokai: 1928-1934 Szilvágyi (Kocsner) Róbert tanár-MÁV titkár, 1934-1936 Gordon János MÁV mérnök, 1936-1938 Borosi Vass József MÁV mérnök, 1938-1939 vitéz Tarján Jenő MÁV mérnök, 1939-1940 Kocsis Tibor MÁV mérnök, 1940-1945 Ilkei Sándor művezető. in. *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. p. 295-320.

11 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. 298.

12 uo. 299.

13 Szakállné 1996. 55.

1941. április 7-én a Magyarország cserkészcsapatból húsz fő vett részt a miniszterelnök budapesti temetésén.)¹⁴

Megindult a munka, elkezdődtek a kirándulások, cserkészfoglalkozások, harcszerű játékok, gyakorlatok és őrsi akadályversenyek. Létrejött a Rigó, a Mókus, a Turul és a Párduc őr, melyek tagjai a gyakorlatokat többnyire a műhelyteleppel szemben lévő (azóta beépített) kiserdőben végezték (pl. táborépítést és tökéletesítést, nyomkeresést, főzést, térképolvasást, elsősegélynyújtást, megfigyelést.)¹⁵ 1937-ben a főműhelytől kapott bontási anyagból felépült a cserkészotthon, amiben játékszobát, klubszobát, vezetőségi helyiséget és raktárt rendeztek be.¹⁶ (Ennek helyén jelenleg a Bárdos Lajos Általános Iskola volt „fehér háza”, vagyis napközis épülete található.)

A Duna közelsége természetessé tette volna egy vízi cserkész raj megszervezését, ám a csapat csak 1941-1942-ben tudott pár csónakot vásárolni, amivel megindulhatott a vízi cserkészlet. Első túrójukat Nyuli István 1942. augusztus 1-től 8-ig vezette Gönyű és Dunakeszi között.¹⁷

Minden vasutas cserkészcsapatnak volt valamilyen specialitása. A miskolciakat pl. tűzoltásra is kiképezték, a szombathelyiek híresek voltak saját tervezésű sátraikról és mozgókonyhájukról, a székesfehérváriak az 500 kötetes cserkészeti tárgyú könyvtárukról.¹⁸ A dunakeszi csapat büszkesége a széles körű közszereplésnek örvendő fúvószenekar volt. Hargitai János, majd Pozsgai Antal vezetésével minden műhelytelepi rendezvényen felléptek, sokszor adtak térzenét a Rozsnyai-féle vendéglő udvarán, és 1934-ben negyven tagjuk a Magyarország Dal és Önképző Egyesület küldöttségét is elkísérte Lengyelországba.¹⁹ Az 1933-as jamboree-n a Magyarország cserkészcsapat fúvószenekara fogadta Budapesten és Gödöllőn a kormányzót és a vendégeket (többek között a cserkészmozgalom alapítóját, Robert Baden-Powellt).²⁰

A fúvószenekar 1937 nyarán Alagon játszott

14 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 313.

15 Rákosi 1927. 107.

16 Szakállné 1996. 57.

17 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. p. 317. 1938-ban a székesfehérvári és a dunakeszi műhely csapatát leszámítva az összes vasutas cserkészcsapatnak voltak már csónakjai és kenui. Egrý Ferenc: Szociális intézmények és berendezések a M. kir. Államvasutak műhelyeiben. Kézirat, 1938. 35. (A továbbiakban Egrý 1938); Varga 2005. 193.

18 Varga 2005. 246-250.

19 Szakállné 1996. 59.

20 Varga 2005. 248.

A Magyar Cserkészszövetség alapszabálya szerint a cserkészlet feladata „talpraesett, a gyakorlati életben jártas, természet szerető, vidám és mindenekelőtt istenhívő” ifjak nevelése. Ennek jegyében a csapat igyekezett megfelelni a Sík Sándor által megfogalmazott „emberebb ember, magyarabb magyar” eszményképnek, és részt vett a környék egyházi-, hazafias-, társadalmi- és jótékony célú ünnepélyein. Minden évben ott voltak az úrnapi és a húsvéti körmeneten, őrseget adtak a Szent Sír mellett, Hősök napján pedig teljes létszámban kivonultak a dunakeszi I. világháborús emlékműhöz.²¹

Bozsó Zoltán a csapat cserkészvezetője

1930-ban rendezték meg először a később hagyománnyá vált karácsonyi cserkész ünnepséget a műhelytelepi kultúrház nagytermében. Minden évben ekkor tartották (számos fizetővendég előtt) a jelöltek cserkészavatását, a cserkészek fogadalmának megújítását és a karácsonyi színelőadást, amire a fellépők az őszi hónapokban készültek fel.²² A karácsonyi rendezvény rendszerint egy táncal egybekötött tea-esttel zárult.²³ Az ünnepélyen a csapat tagjait a vezetőség egy-egy szeretetsomaggal lepte meg, a cserkészek pedig valamilyen kis aprósággal kedveskedtek mindenkinek, aki bármilyen tekintetben támogatta a csapatot.²⁴

A MÁV és a főműhelyi kolónia anyagi támogatása nélkül a cserkészélet hamar ellehetetlenült volna, sőt feltehetően maga a csapat sem jöhetett volna létre, hiszen a dunakeszi műhelytelepi cserkészek nagyrészt munkás és kistisztviselő szülők gyermekei voltak. A létszám 1941-ben 114 fő volt, ebből műhelyi tanonc: 17 fő, műhelyi iparossegéd: 12 fő, vasutas szülők

21 RIHGY XXII 224/2006. fotó. A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. 305. , 309.

22 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 302.

1934 karácsonyán a cserkészek a Berecki karácsonyfa című színművet mutatták be. Vasúti Hírlap. 1934. január 5. (XIV. évf. 1. szám) 4. Dunakeszi főműhely karácsonyi ünnepsége.

23 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 302.

24 uo. 301.

gyermek: 52 fő, nem vasutas szülő gyermeke: 24 fő, vezető: 4 fő.²⁵ Sok szülő a cserkészruhát is csak komoly nehézségek árán tudta finanszírozni, ezért ha a vezetés a legszegényebb gyerekeket nem akarta elveszíteni, muszáj volt ruhasegélyt osztani a példás magaviseletű és törekvő cserkészjelöltek között.²⁶

Noha a Magyarság cserkészcsapat a főműhely által nyújtott háttér miatt sokkal szilárdabb gazdasági lábakon állt, mint pl. a Dunakeszi községben 1936-ban megszervezett 834-es Fráter György cserkészcsapat, ennek ellenére rendkívül fontos volt, hogy a műhelytelepi cserkészek saját bevételhez juthassanak. Sokáig az egyetlen bevételi forrást azok a színelőadások jelentették, amiket egy évben többször is bemutattak a telep kultúrházában. Új lehetőség nyílt 1939-ben, amikor a cserkészek engedélyt kaptak, hogy jégpályát nyissanak, aminek fenntartását (takarítását, locsolását) és a jegyszedést is magukra vállalták.²⁷ 1940-től a moziban a telepi katolikus templom felépítését szolgáló kultúrfilm vetítésén láttak el pénztári feladatokat, amiért a csapat minden vetített film után öt pengőt kapott.²⁸

A műhelytelepi cserkészek évente több kisebb kirándulást tartottak a környéken. Az 1932-es évben március 13-án Csomádon, március 20-án Fóton, május 14-16-án Rákoscabán, június 29-én Visegrádon, augusztus 14-15-én Gödöllőn, augusztus 22-23-án Balatonkenesén, szeptember 7-8-án Bánkon jártak.²⁹ A kirándulások száma látványosan megnövekedett, amikor 1936-ban Bessenyoí Ferenc MÁV villanyszerelő műszerész cserkésztsztként visszakerült a Magyarság cserkész-

csapatba.³⁰

A csapat kiscserkészei bárányokat simogatnak

A legmaradandóbb élményeket azonban nem a kirándulásokon, hanem a nyári nagytáborokban szerezhették a cserkészek. Már 1928 augusztusában rendeztek egy rövid

próbatáborozást Dunabogdányban,³¹ és innentől kezdve a vezetőség igyekezett minden nyáron tábort szervezni. 1929-ben tartotta a cserkészcsapat az első nagy táborozását július 3-tól 26-ig Rábagyarmaton.³² 1930-ból nincs adat, 1931-ben biztosan volt nyári tábor, de nem tudni hol. 1932. július 5. és 26. között Nógrádban, a Rókahegyen, 1937-ben Gombán, 1938-ban Fehérvár-Csurgón, 1939-ben pedig Márianosztrán táborozott

a csapat.³³

Zászlófelvonás az 1929-es rábagyarmati táborban

Megvalósíthatatlanok lettek volna a kirándulások – és különösen a nyári táborok – a MÁV által adott vasúti szabadjegyek és különkocsik (marhavagonok és személykocsik) nélkül, melyek a felszerelést és a táborozókat szállították.³⁴ Az indulás előtt ezek a főműhelyi iparvágányra állított, zöld lombokkal feldíszített kocsik szolgáltatták a háttérteret Lányi Ferenc évenkénti beszédéhez, melyben a főműhelyfőnök ünnepélyesen elbúcsúztatta a táborba indulókat. Lányi egész hivatali ideje alatt teljes odaadással támogatta a dunakeszi cserkészet

ügyét, fia is a cserkészcsapat aktív tagja volt.³⁵

Indulás a táborba a Főműhelyből

Noha a cserkésztsztkék is felismerték, hogy egy-egy nyári nagytábor közösségépítő hatása felbecsülhetetlen, mégis több évben előfordult, hogy a Magyarság cserkészcsapat – különböző okok miatt – nem tudott táborba menni. Az egyik ilyen

25 uo. 315.

26 uo. 298., Egy 1938. 26.

27 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. 310.

28 uo. 312.

29 uo. 303.

30 Bessenyoí Ferenc (1906-1979) a családjával Zsolnáról elmene-külve vagonlakóként került Dunakeszire. A cserkészcsapat alapító tagja volt. Megkapta az életmentő kitüntetést, a magyar cserkészet legnagyobb presztízsű (1924-ben alapított) elismerését. Tagja, 1939-től pedig városi megbízottja volt a magyar-lengyel cserkészkörnek. Szakállné 1996. 56.

31 Varga 2005. 248.

32 Varga 2005. 248.

33 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. Kézirat, é.n. 303, 306, 307,310.

34 RIHGY XXII 214/2006 fénykép.; RIHGY XXII 217/2006. fénykép.

35 Szakállné 1996. 55-56.

év az 1933-as volt, amikor a Gödöllőn és Budapesten megrendezett IV. cserkész jamboree-n (világtáborozáson) 50 fővel vett részt a csapat (48 tag a X. altáborban, mint törzscsapatbeli; 1 fő az idegenvezetőknél és tolmácsoknál; 1 fő a műszakiaknál), ezért a külön nagytáboruk elmaradt. Ezt a hiányt kirándulásokkal próbálták pótolni.³⁶ Példamutató magatartásukért és munkájukért a X. altábor vezetőjétől, Árky Zoltántól a cserkészek egy selyemzászlót kaptak, amit október 29-én szenteltek fel a műhelytelepi iskola alagsorában lévő kápolnában. A misét celebráló Vinczetics Tibor lelkész Krisztus király ünnepét kihasználva harcosan legitimista szentbeszédet tartott a cserkészeknek és a nagyszámú vendégsergeknek. Zászlóanyának a főműhelyfőnök feleségét, Lányi Ferencnéét kérték fel.³⁷

Út az állomástól a táborhelyig

1936-ban anyagi nehézségek miatt maradt el a nagytábor. 1940-ben lett volna pénz egy Nagybátonyba tervezett táborozásra, ám a környéken kitört száj- és körömfájás járvány miatt nem lehetett volna megoldani a cserkészek tejjelátását. Amikor végre a csapat vezetésének sikerült új, alkalmas táborhelyet találni a Szokolyához közeli Törökpatak mellett, kiderült, hogy a MÁV igazgatóság a háborús helyzet és a szállítási nehézségek miatt sem szabadjegyet, sem teherkocsit nem tud a cserkészek rendelkezésére bocsátani.³⁸ A vasúti kocsik hiányában 1940-ben, és az ezt követő háborús években elmaradtak a nagytáborok.³⁹ Ezek részbeni pótlására 1941. augusztus 15. és 20. között és 1942 nyarán Bessenyoői Ferenc mozgótáborot vezetett Erdélybe, melyben a dunakeszi táborozók elnyerték az Erdélyi Díszjelvényt.⁴⁰

36 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 303-304.

Egy fotó megőrizte az utókornak, hogy hogyan nézett ki Gödöllőn a dunakeszi műhelytelepi fából készült, faragott táborkapuja: a kapu közepe a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület jelvényét idéző lyrát formál, közepén, a hurokon a liliosmos cserkészjelvényvel. A kapu tetején szárnyaskerék, a koronás kiscímer és Dunakeszi Magyarság felirat. A díszes kapu két oldalán keresztbe tett trombiták, fagottok, és 1-1 vadászkiürt látható. RIHGY XXII 215/2006. fotó.

37 A zászlószentelés részletes programját lásd: *Vasúti Hírlap*. 1933. november 14. (XIII. évf. 21. szám) 6. Zászlószentelés a dunakeszi-alagi főműhely cserkészcsapatánál. ; A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. 304.

38 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 312.

39 uo. 314.

40 Az útvonal: Csucsá, Királyhágó, Körösfő, Körösbörtü, Sepsiszentgyörgy, Sepsibükkszád, Szent Anna tó, Gyilkos tó, Gyergyó, Szászrégen, Marosvásárhely, Kolozsvár. Szakáll 1996. p. 56., RIHGY XXII. 221/2006., RIHGY XXII. 222/2006., RIHGY XXII. 223/2006., RIHGY XXII. 225/2006. fotók.

Várkuti József cserkészrajvezető

1942-ben megalakult Magyarországon a Leánycserkész Szövetség, Dunakeszi Műhelytelepen pedig megkezdte működését a 240. számú Árpádházi Szent Kinga Cserkészcsapat, akikről pár fényképen kívül nem sok adat maradt fenn. Névválasztásukat minden bizonnyal a műhelytelepi közösség 1934 óta szoros lengyelországi kapcsolatai inspirálhatták.

Az Árpádházi Szent Kinga cserkészcsapat táncgyűjtése

Miután 1944 őszén a műhelytelepi rover cserkészeket, mint leventéket a nyilasok nyugatra vitték, 1945 januárjában a németektől megszabadult országrészekben újjászerveződött a magyar cserkészmozgalom.⁴¹ A Magyarság csapatának egy része még részt vett 1947 nyarán a franciaországi Béke jamboree-n,⁴² a lányok pedig augusztusban Pálfán táboroztak.⁴³ Ebben az évben rendezték az utolsó cserkésztszti eskütételt. Ősszel a műhelytelepi MÁV iskolában megindult az úttörőcsapat szervezése.⁴⁴ 1948-ban a cserkészotthont átadták az úttörőknek, a Magyarság Cserkészcsapatot beolvasztották az 1948 őszén megalakult 3742. II. Rákóczi Ferenc úttörőcsapatba, a Szent Kinga Cserkészcsapat leányai pedig a 3747. számú Hámán Kató úttörőcsapat tagjai lettek.⁴⁵

41 Szakállné 1996. 57. 60.

42 uo. 1996. 57.

43 RIHGY XXII A/224/a fotó.

44 Szakállné 1996. 57.

45 uo. 1996. 57.